

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A82/014

10 juni 1982

RELIGIEUZE VREDESCONFERENTIE IN MOSKOU (III)

De religieuze wereldvredeconferentie die van 10 tot en met 14 mei j.l. in Moskou werd gehouden is niet geheel volgens het oorspronkelijke plan verlopen.

Een incident met de IKV-vertegenwoordiger, commentaar op het eenzijdige karakter en amendering van de slotteksten gaven de conferentie een ander aanzien dan bedoeld was.

Of op langere termijn uit Sowjet-propaganda-overwegingen desondanks voldoende resultaat is geboekt, zal nog moeten blijken.

RELIGIEUZE VREDESCONFERENTIE IN MOSKOU (III)

Vooraf

Van 10 t/m 14 mei j.l. vond in Moskou een "wereldconferentie van religieuze vertegenwoordigers over het behoeden van de heilige gave des levens voor een nucleaire catastrofe" plaats . Zoals te verwachten viel werden niet alle westerse journalisten die dat wensten in de Sowjet-Unie toegelaten. Zo kregen bijvoorbeeld uit Nederland het dagblad Trouw en de Evangelische Omroep geen visum voor de verslaggevers die zij het congres hadden willen laten bijwonen.

Trouw had van de organisatoren geen antwoord op het verzoek tot toelating ontvangen, maar de EO kreeg nog op 6 mei te horen, dat haar verslaggever "van harte welkom" was. Ook hij bleek uiteindelijk geen visum te kunnen krijgen. Rondom het niet-toelaten van Trouw verscheen hier en daar in de Nederlandse pers *) de wel erg merkwaardige verklaring, dat dit een gevolg was van een tegenstelling tussen de verantwoordelijke Sowjet-autoriteiten en de CPSU, die "geïrriteerd was over de kennelijke noodzaak om de vredesinitiatieven van van kerkelijke zijde te laten steunen". Kerkelijke steun aan -voorstellen binnen de door de partij aangegeven speelruimte kan voor de CPSU nimmer een bron van irritatie zijn. Kritische begeleiding van een dergelijke gebeurtenis door westerse journalisten daarentegen wel.

Welkom en van visa voorzien was een TV-ploeg van de IKON. Alhoewel hierover geen gegevens voorhanden zijn mag verondersteld worden, dat de Sowjet-autoriteiten zich verkeken hebben op de "betrouwbaarheid" van de IKON-vertegenwoordigers, die tijdens het congres het optreden van de IKV-secretaris buitenland ***) uitgebreid zouden vastleggen en in Nederland verslag zouden doen op een wijze die bij de Moskouse propagan-

*) Trouw, 10 mei 1982 en De Waarheid, 11 mei 1982.

**) Zie verder onder 'Het optreden van het IKV'.

disten geen enthousiasme teweeg zal hebben gebracht.

Behalve reisdiensten naar Moskou af , als vertegenwoordiger van de internationale groep "Generaals voor de Vrede" en pater namens de Nederlandse afdeling van de Berlijnse Conferentie van Europese Katholieken *).

Eerste deel : pro-Moskou-Show

De religieuze wereldconferentie verliep vrijwel geheel volgens plan. De plenaire zittingen en werkgroepbijeenkomsten gaven het voorspelbare beeld te zien van opeenvolgende toespraken van vertegenwoordigers die vredesinitiatieven van de Sowjet-Unie prezen en het gevaar voor een nucleaire ramp vooral van de kant van de Verenigde Staten zagen komen. Hoogtepunten van de eerste dag waren de toespraak van gastheer en het voorlezen van een begroetingsboodschap van minister-president

, patriarch van Moskou en Al-Rusland (met andere woorden : hoofd van de Russisch Orthodoxe Kerk) prees de "eerlijke, open en vredelievende politiek" van de Sowjet-Unie en ontkende dat er zoiets als een "Russisch gevaar" bestond. 's boodschap, waarin deze benadrukte dat de vredespolitiek van zijn land de principes van trouw bleef, werd voorgelezen door , voorzitter van de Sowjet-raad voor religieuze aangelegenheden, het staatsorgaan dat in de Sowjet-Unie belast is met het toezicht op de kerken.

Dit alles speelde zich af in een voltallige zitting van het congres, waar achter de presidiumtafel was plaatsgenomen door bekende supporters van de buitenlandse Sowjet-politiek, zoals , president van de Wereldvredesraad, de Belgische kanunnik , lid van het presidium van de Wereldvredesraad en dominee uit Malagasië, vice-president van de Wereldvredesraad en de (Praagse) Christelijke

*) Een in 1964 opgerichte organisatie met zetel in Oost-Berlijn, waarvan het belang voor de ondersteuning van Sowjetrussische buitenlands-politieke initiatieven onder meer tot uitdrukking komt in het feit dat de voorzitter van de Berlijnse Conferentie tevens lid van het presidium van de Wereldvredesraad is.

Vredesconferentie.

Voorts bleek dat het gebeuren in Moskou niet voor binnenlandse Sowjet-consumptie geschikt geacht werd. Prawda en Izwestia maakten pas na beëindiging melding van een "conferentie van religieuze werkers tegen de atoomdreiging", waarbij het tussenvoegsel over de "heilige gave des levens" bleek te zijn weggevallen. Alleen TASS liet naar het buitenland toe vele berichten over het congres van de telex rollen. Opvallend was het dat in de Sowjetpers ook de boodschap van _____ niet werd vermeld.

_____ mocht nog tijdens het congres een telegram ontvangen waarin de gedelegeerden hun waardering uitspraken over "het feit, dat de Sowjet-regering hun pogingen om tegen het nucleaire gevaar te strijden goedkeurt en begrijpt". Met name in de laatste woorden was al enige kentering merkbaar van datgene wat aanvankelijk niets anders dan een zuivere pro-Moskou-show was.

Aan de besprekingen op de volgende congresdagen - meestentijds in verschillende werkgroepen - werd uitgebreid deelgenomen door vertegenwoordigers van internationale communistische mantelorganisaties. Als meest bekende kunnen vermeld worden : de Hongaarse bisschop _____, president van de Christelijke Vredesconferentie, _____ (DDR), president van de Berlijnse Conferentie van Europese Katholieken en _____, president van de Aziatische Buddhistische Vredesconferentie uit Sri Lanka.

Het optreden van het IKV

Al voor het vertrek van _____, internationaal secretaris van het Interkerkelijk Vredesberaad (IKV), naar Moskou, was duidelijk dat er een conflict dreigde. Toen metropoliet _____, verantwoordelijke voor de buitenlandse relaties van de Russisch Orthodoxe Kerk en voorzitter van het voorbereidingscomité van de conferentie, begin februari Nederland bezocht, had hij de toezegging gedaan, dat het IKV "een half uur tijdens het plenaire programma zou kunnen spreken over de ervaringen, ideeën en strategieën van de Westeuropese vredesbeweging" *).

Op de ochtend van 7 mei - 24 uur voor het vertrek van de Moskou-gangers - was daarvan echter nog steeds geen bevestiging ontvangen.

*) Hervormd Nederland, 22 mei 1982 : "Dagboek uit Moskou", door _____

Pas laat in de middag kwam de schriftelijke verzekering binnen dat
in de werkgroepen genoeg tijd zou krijgen.

Bij aankomst bleek uit de congresreglementen, dat de werkgroepen niet toegankelijk waren voor de pers. Dat gegeven leidde ertoe dat de IKV-vertegenwoordiger op de eerste en tweede congresdag pogingen in het werk stelde alsnog op de plenaire zitting het woord te krijgen. Toen deze geen succes hadden verliet de conferentie, maar voerde alvorens terug te keren nog wel gesprekken met en met vertegenwoordigers van de voornaamste bij beïnvloedingsactiviteiten ingeschakelde mantelorganisaties, het Sowjetcomité voor de Verdediging van de Vrede en het Sowjetcomité voor Europese Veiligheid.

Na terugkomst in Nederland moest het IKV van twee zijden kritiek incasseren. Allereerst was er het commentaar, dat het IKV "een bedenkelijke mate van goedgelovigheid" ten toon had gespreid, door te denken, dat de organisatoren akkoord zouden gaan met ' toespraak *) - hij was van plan geweest onder meer te spreken over Charta '77 en Solidarnosc als met het IKV vergelijkbare stromingen gericht op politieke emancipatie en over de nauwe contacten tussen IKV en de Evangelische kerk in de DDR **).

Anderzijds kreeg van zijn medereiziger in de schoenen geschoven, dat het IKV had moeten beseffen, dat het hier ging om een "eerste ontmoeting met vertegenwoordigers van een samenleving die andere (spel)regels kent dan de wereld van het westen" en dat het derhalve beter was geweest als "werkelijke solidariteit met mensen die bij het veranderingsproces" - bedoeld werd op bewegingen als Charta'77 en Solidarnosc "zijn betrokken" had betuigd door "iets van de eigen beginselen op te offeren. Nu kon hij worden gebruikt "als instrument (.....) om het zwart-wit-denken in ons land levend te houden ***).

*) Deze vorm van kritiek kwam met name tot uitdrukking in een Volkskrant-redactioneel en een commentaar in Het Parool, beide 12 mei 1982.

**) De tekst van de rede die zou hebben gehouden werd gepubliceerd in De Waarheid(!), 14 mei 1982 en NRC/Handelsblad, 18 mei 1982.

***) Alle citaten uit Hervormd Nederland, 29 mei 1982;
: "IKV is in Moskou niet erg verstandig opgetreden".

had beide vormen van kritiek kennelijk voorvoeld en verklaarde in artikelen en interviews, dat de dialoog door zijn optreden niet beëindigd was *), maar dat, omdat "de Westeuropese vredesbeweging, dus ook het IKV, een politiek belang blijkt te vervullen in de ogen van de meer officiële instanties in Oost-Europa", daarvoor een prijs gevraagd mag worden. Een prijs, zo werd bedoeld, in de vorm van het bieden van de mogelijkheid aan Westeuropese vredesorganisaties om op te komen voor democratiseringsbewegingen in het Oostblok.

Het tweede deel : kritiek op het eenzijdige karakter

Het IKV-optreden zorgde voor een korte onderbreking van, maar deed verder geen afbreuk aan de "normale" voortgang van het congres. Toch zou er in de stroom van anti-westerse uitlatingen enige kentering komen.

Op de derde conferentiedag tekenden enkele vertegenwoordigers van Amerikaans kerken protest aan tegen pogingen de bijeenkomst te gebruiken voor een propaganda-aanval op de Verenigde Staten. Daardoor en doordat zij en andere gedelegeerden in staat bleken de van te voren opgestelde slotdocumenten open te breken en door amendering daaruit de felste anti-westerse uitspraken te verwijderen, kreeg de conferentie toch nog een minder onevenwichtige afloop.

Het zou te ver voeren om deze doorbraak, zoals hier en daar gedaan is **), te bestempelen als een teken van de zelfstandigheid van de kerk in de Sowjet-Unie. Veeleer moet gedacht worden aan het gegeven, dat Sowjet-propaganda-autoriteiten - door de ervaring in die richting gedreven - een minder gewenste slotverklaring verkiezen boven het bij gebrek aan overeenstemming ontbreken van een slotverklaring.

Toch is het niet zonder betekenis, dat de slotteksten ***) onder meer een verwijzing bevatten naar "de bereidheid van de Verenigde Staten om al volgende maand te beginnen met formele onderhandelingen over het terugbrengen van de aantallen strategische wapens". Deze en dergelijke zinsneden

*) Zie voor de verdere plannen onder 'Na afloop'.

**) Zie onder meer Trouw, 8 juni 1982.

***) De conferentie bereikte overeenstemming over drie slotdocumenten: een appèl aan de leiders en volgelingen van alle religies, een appèl aan alle regeringen ter wereld en een appèl aan de tweede buitengewone zitting van de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties (van 7 juni - 9 juli 1982 in New-York).

hebben weliswaar niet hun weg gevonden naar de Oosteuropese pers, maar het denken in Oost-Europa over officiële teksten is formeel genoeg om verspreiding daarvan anderszins mogelijk te maken.

Na afloop

Blijft de vraag of uit Sowjet-propaganda-oogpunt bezien de conferentie nu als een teleurstelling moet worden beschouwd. Daarvoor is allereerst de vraag van belang of men erin is geslaagd vanuit het gebeuren een permanent overlegorgaan van "religieuze vredeskrachten" te creëren zoals kennelijk de bedoeling was. Een dergelijke instelling, zoals die in de vorm van het door de Wereldvredeeraad gecontroleerde Internationale Verbindingsforum voor vredeskrachten in algemene zin reeds bestaat, zal de beïnvloedingsinstanties de gelegenheid bieden met meer regelmaat een beroep te doen op steun (bij verklaringen en toekomstige bijeenkomsten) van de "opinie van de wereldgodsdiensten". Over het eventuele ontstaan van een bureau zoals hier bedoeld zijn momenteel nog geen gegevens voorhanden.

Voorts dient bedacht te worden dat voor zover de Oosteuropese pers de bevolking over de conferentie heeft ingelicht deze afgeschilderd werd als een eensgezinde bijeenkomst van 590 vertegenwoordigers uit 90 landen zonder ook maar enige aanwijzing in de richting van het optreden van critici, of dat nu het IKV of kerkelijke vertegenwoordigers uit de Verenigde Staten betrof.

Het persbureau TASS publiceerde voor externe consumptie nog tot lang na afloop tevreden uitlatingen van teruggekeerde congresgangers. Temidden daarvan verscheen op 26 mei de aankondiging van een interview in Literaturnaya Gazeta met de Amerikaanse evangelist , waarbij benadrukt werd dat hij de "beperkte kernoorlog"-optie verwierp *).

Aan het gegeven, dat na thuiskomst had benadrukt dat zijn uitlatingen in Moskou door de westerse pers "onjuist geciteerd en vervormd" waren, werd geen aandacht besteed. Dat viel ook niet te verwachten omdat de verklaring van , dat er in de Sowjet-Unie meer godsdienstvrijheid was dan hij had verwacht, in de ogen van de propaganda-autoriteiten geen aanvulling meer behoefde.

*) Deze verwerping werd vanzelfsprekend van Sowjet-zijde benadrukt omdat de mogelijkheid van een beperkte kernoorlog door de Sowjets wordt ontkend.

Wat betreft de vermoedelijke Sowjetbeoordeling van de Nederlandse inbreng in Moskou staat tegenover een onmiskenbare ergernis over het optreden van het IKV een al even duidelijke appreciatie van de opnieuw "bruikbaar" gebleken uitlatingen van Neues Deutschland maakte met klaarblijkelijke instemming van zijn optreden melding *) en in het officiële communiqué dat na afloop van de conferentie werd uitgegeven werd zijn optreden samen met dat van de andere "expert" , directeur van het Sowjetinstituut voor de Verenigde Staten en Canada, apart vermeld.

De gevolgen voor de relatie tussen Oost-Europa en de Nederlandse vredesbeweging zijn moeilijk te voorspellen. Het optimisme aan de kant van het IKV kwam tot uitdrukking in de aankondiging door van nieuwe uitwisselingen. Hij meldde een afspraak met voor een bezoek van Nederlanders aan plaatselijke kerkelijke gemeenten in de Sowjet-Unie en een bezoek van het hoofd van de afdeling voorlichting van de Russisch Orthodoxe Kerk aan Nederland.

Daartegenover staat vooralsnog dat het bezoek dat een vertegenwoordiger van het Sowjetcomité voor Europese Veiligheid kort na de conferentie aan Nederland (en ook het IKV) zou brengen geen doorgang heeft gevonden.

*) Neues Deutschland, 13 mei 1982